

BOSHLANG'ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA MIQDORLARNI O'QITISHDA AMALIYOTGA YO'NALTIRILGAN YONDASHUVLAR

Ikromova Sevinch Elniyoz qizi

Buxoro davlat pedagogika instituti 3-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16810070>

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf matematika darslarida miqdorlarni o'qitishning zamonaviy metodlari, amaliyotga yo'naltirilgan yondashuvlarning o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Maqolada miqdorlarni o'qitish jarayonida real hayotiy misollar, didaktik o'yinlar va interfaol mashg'ulotlardan foydalanish yo'llari atroflicha tahlil qilingan. Shuningdek, o'lchov birliklari, vaqt, pul va massa kabi miqdorlarni o'rgatishda qo'llaniladigan innovatsion texnologiyalar va pedagogik usullar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich ta'lim, matematika, miqdorlar, amaliyot, yondashuv, interfaol usullar, kompetensiya, mantiqiy fikrlash, didaktik o'yinlar.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'lim sohasiga alohida e'tibor qaratib, uning jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini doimiy ravishda ta'kidlab keladi. Jumladan, O'qituvchi va murabbiylar kuni munosabati bilan yo'llagan tabrigida: "Bugun biz uchun eng ustuvor va hal qiluvchi vazifa – bu yosh avlodning intellektual salohiyatini, mustaqil fikrlash qobiliyatini yuksaltirishdir. Bu borada maktabgacha ta'lim, maktab, oliy ta'lim muassasalarining uzviy hamkorligi juda muhim. Zero, zamonaviy bilim va kasblarga ega yoshlar — O'zbekistonning buyuk kelajagi" deb ta'kidlaganlar (O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning O'qituvchi va murabbiylar kuni munosabati bilan so'zlagan nutqi, 2024-yil 30-sentyabr). Bu fikr boshlang'ich ta'limdan boshlab o'quvchilarda nafaqat nazariy bilimlarni, balki ularni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini ham shakllantirish zarurligini anglatadi. Matematika darslarida miqdorlarni o'qitish ham aynan shu talabga javob berishi lozim. Miqdorlar mavzusini o'qitishda amaliyotga yo'naltirilgan yondashuvlardan foydalanish o'quvchilarning mavzuni chuqur anglashlari, real hayotiy vaziyatlarda matematik bilimlarni qo'llash kompetensiyalarini rivojlantirish uchun asosiy omil hisoblanadi.

Boshlang'ich sinfda matematika o'qitishning asosiy maqsadi – o'quvchilarda sonlar va hisoblash haqida tushunchalar shakllantirish, ularni kundalik hayotda qo'llashga o'rgatishdir. Miqdorlar tushunchasi esa ana shu jarayonning muhim qismi bo'lib, uning samaradorligi ko'p jihatdan qo'llanilayotgan o'qitish metodlariga bog'liq. Hozirgi kunda amaliyotga yo'naltirilgan yondashuvlar ta'limda ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. "STEAM-ta'lim" (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) konsepsiyasining ta'limga joriy etilishi ham aynan shu maqsaddan kelib chiqqan. O'zbekistonda 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida ham ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy usullarni joriy etish muhim vazifalardan biri sifatida belgilangan (O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli Farmoni, 2.7-band).

1. Miqdorlarni amaliy o'qitish usullari va misollar

Vaqt tushunchasi: Vaqtni o'qitishda soat modellari, kalendarlar va smartfon ilovalari kabi real vositalardan foydalanish muhimdir. Masalan, 2-sinf matematika darsligida vaqtni o'lchash bo'limida o'quvchilarga kundalik tartiblarini soat yordamida tuzish taklif qilinadi. Dars boshlanishi, tanaffus, tushlik vaqtlari kabi aniq misollar asosida ertalab 8:30 dan 9:15 gacha

bo'lgan vaqt oralig'i necha daqiqa ekanligini hisoblash mashg'ulotlari o'tkaziladi. Bu usul o'quvchiga vaqtni nafaqat soatda ko'rishni, balki uni amaliyotda qo'llashni ham o'rgatadi.

Pul miqdorlari: Pulni o'qitishda do'kon o'yinlari eng samarali usullardan biridir. Bu o'yinlar orqali o'quvchilar pul birliklarini (so'm, tiyin) farqlashni, narxlarni solishtirishni, xarid qilishni va qoldiq pulni hisoblashni o'rganadilar. Masalan, 3-sinf o'quvchilariga 2000 so'm berib, 500 so'mlik non va 800 so'mlik sut sotib olishni buyurish mumkin. O'quvchilar qolgan pulni hisoblash uchun amallarni bajarishadi. Bu jarayonda ular nafaqat matematik amallarni, balki kundalik hayotdagi moliyaviy savodxonlikni ham egallaydilar. O'zbekistonda moliyaviy savodxonlikni oshirish borasida olib borilayotgan islohotlar bu yondashuvning dolzarbligini yanada oshiradi (O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining "Aholining moliyaviy savodxonligini oshirish dasturi").

Uzunlik, massa va hajm: Bu miqdorlarni o'rgatishda o'lchov asboblari (lineyka, metr, tarozi, o'lchov idishlari) bilan ishlash muhimdir. Boshlang'ich sinf darslarida o'quvchilarga stol uzunligini santimetr va metrda o'lchash, daftarning massasini grammda tortish kabi amaliy mashg'ulotlar beriladi. Shuningdek, 1 litr suvni yarim litrlik idishlarga taqsimlash kabi topshiriqlar hajmni o'rgatishda foydali. Masalan, 4-sinf darsligida o'lchov birliklari mavzusida "Sinf xonasining perimetri qancha?" degan topshiriq berilgan. O'quvchilar guruhlariga bo'linib, xonaning har bir tomonini o'lchab, umumiy perimetrni hisoblashadi. Bu usul ularda hamkorlik, amaliyot va nazariy bilimlarni birlashtirish ko'nikmalarini shakllantiradi.

2. Miqdorlarni o'qitishda interfaol texnologiyalar

Zamonaviy ta'limda interfaol texnologiyalardan foydalanish o'quv jarayonini yanada qiziqarli qiladi. O'zbekistonda raqamli ta'lim resurslarini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Xususan, Ziyonet portali, maktab.uz platformasi va turli mobil ilovalar ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Miqdorlarni o'qitishda ushbu texnologiyalardan quyidagicha foydalanish mumkin:

* **Virtual laboratoriyalar:** Onlayn platformalarda mavjud virtual tarozi, o'lchov lentasi kabi vositalar yordamida o'quvchilar turli obyektlarning massasi va uzunligini virtual tarzda o'lchashlari mumkin.

* **Mobil ilovalar:** "Maths Workout", "Kids Learning Math" kabi mobil ilovalar orqali o'quvchilar vaqt, pul va boshqa miqdorlar bilan bog'liq o'yinlarni o'ynab, bilimlarni mustahkamlaydilar.

* **Interfaol doskalar:** Interfaol doskalarda pul tangalarini tortish, virtual soatni to'g'ri sozlash kabi o'yinlar darsni jonli va esda qolarli qiladi.

3. Pedagogik psixologiya nuqtai nazaridan yondashuvlar

Boshlang'ich sinf yoshidagi bolalar konkret-operatsional bosqichda bo'lganliklari sababli (Jan Piaje nazariyasiga ko'ra), ular uchun mavhum tushunchalarni tushunish qiyin. Shu sababli miqdorlarni o'qitishda amaliyotga yo'naltirilgan yondashuv ayniqsa muhimdir. O'quvchiga o'lchov birliklari va ularning o'zaro bog'liqligini tushuntirish uchun real obyektlar bilan ishlashga imkoniyat berish kerak. Masalan, 1 kg olma va 1 kg kartoshkaning hajmi har xil bo'lishini ko'rsatish orqali massa va hajm farqini tushuntirish mumkin. Pedagogik psixologiya sohasidagi tadqiqotlarga ko'ra, bolalarning bilish jarayonlari o'yin orqali faol rivojlanadi. Didaktik o'yinlar bu yoshdagi bolalar uchun eng samarali ta'lim usuli hisoblanadi.

Boshlang'ich sinf matematika darslarida miqdorlarni o'qitishda amaliyotga yo'naltirilgan yondashuvlardan foydalanish o'quvchilarda nafaqat nazariy bilimlarni, balki ularni real hayotiy

vaziyatlarda qo'llash kompetensiyalarini ham shakllantirishga yordam beradi. Mazkur yondashuvlar o'quvchilarda mantiqiy fikrlash, tahlil qilish, muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Didaktik o'yinlar, interfaol mashg'ulotlar, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish dars jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi. Shuningdek, bu yondashuvlar o'quvchilarni faqatgina formulalarni yodlashdan ozod qilib, ularni matematik tafakkurga ega bo'lgan shaxslar sifatida voyaga yetkazishga xizmat qiladi. O'zbekistonda ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar, xususan, STEAM-ta'lim va raqamli ta'lim resurslariga e'tibor qaratilishi boshlang'ich ta'limda miqdorlarni o'qitishda amaliyotga yo'naltirilgan yondashuvlarning o'rnini yanada mustahkamlaydi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning O'qituvchi va murabbiylar kuni munosabati bilan O'zbekiston xalqiga yo'llagan tabrigi. (2024-yil 30-sentyabr). <https://president.uz/uz/lists/view/7970>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2023). Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun matematika darsliklari.
4. J.Piaje. Bolalar tafakkurining psixologiyasi. (1936).
5. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2021). Aholining moliyaviy savodxonligini oshirish dasturi.
6. G'oziyev, E. G'. Psixologiya: Umumiy psixologiya. Toshkent: O'qituvchi, 2008.
7. Usmonov, M. B. Boshlang'ich sinflarda matematikani o'qitish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi, 2019.
8. Ibragimova, M. S. Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Fan, 2021.